

Litteratur for videre lesning

Hvert år publiseres det tusenvis av japanskspråklige bøker, artikler, rapporter og avhandlinger om Japans historie. Litteraturen på vestlige språk er ubetydelig i sammenligning, men i de siste 30-40 årene har det også blitt publisert en lang rekke bøker og artikler på engelsk, skrevet av forskere som behersker språket godt nok til å arbeide med primærkilder og derfor ikke behøver å vente på japanske fortolkninger. De meste av litteraturen referert til her, er skrevet av forskere som selv har erfaring med å håndtere slike kilder.

Generelle oversikter

Det finnes flere generelle verk om Japans historie. Det mest omfattende er trebindsverket *A History of Japan* skrevet av Sir Geroge B. Sansom (1958, 1961, 1963), som var britisk diplomat i Japan fra 1903 til 1940. Verket stopper imidlertid i 1868. John W. Halls *Japan: From Prehistory to Modern Times* (Hall 1971), som lenge var den mest anvendelige innføringsboken i emnet, var også relativt svak på tiden etter 1868. Selv om begge er noe foreldet, er de klassikere og fremdeles vel verdt å lese. Det samme er Halls (1966) analyse av den politiske utviklingen i Okayama-regionen. Disse verkene må suppleres med verk som er bedre på nyere tid, som Reischauer & Craig 1978. Flere nyere verk begrenser seg til tiden etter 1573. Marius Jansens *The Making of Modern Japan* (2000) på 870 sider må spesielt nevnes, men Hane 1992 og Gordon 2003 er noe kortere, men gode alternativer. Enda kortere er Henshalls *A History of Japan from Stone Age to Superpower* (2004) med en tekst på 200 sider, men den blir til tider ganske summarisk.

Mens de nevnte verkene legger mest vekt på politisk historie, gjør Conrad Totman i *A History of Japan* (2000) et ambisiøst – men ikke helt vellykket – forsøk på å skrive Japans historie på en ny måte ved å ta utgangspunkt i økologisk tilpasning. Bokens styrke er dens behandling av kulturhistorien. Sansoms *Japan. A Short Cultural History* (1946) er en klassisk innføring i landets kulturhistorie frem

til begynnelsen av 1700-tallet, mens *Cultural Atlas of Japan* (Collcutt m.fl. 1988) er en utmerket og rikt illustrert popularisering. Bowring og Kornickis ettbinds *The Cambridge Encyclopedia of Japan* (1993) gir også et vell av informasjon, men er organisert tematisk og ikke kronologisk. Varley 1977 gir også en god kulturhistorisk oversikt. *Kōdansha Encyclopedia of Japan*, 9 bind (også tilgjengelig online) er en uunnværlig kilde. Seksbindsverket *Cambridge History of Japan* inneholder også mange viktige artikler. De viktigste tidsskriftene som publiserer arbeider om japansk historie, er *Journal of Japanese Studies*, *Monumenta Nipponica*, *Transaction of Asiatic Society of Japan* (TASJ) og *Japanese Journal of Religious Studies*.

Blant mer spesialiserte historier kan nevnes Penelope Masons *History of Japanese Art* (1993), som er en ypperlig introduksjon til japansk kunsthistorie frem til krigsnederlaget i 1945. For en kortere, men fremdeles leselig bok, se Munsterberg 1957. Ortolani (1990) gir en god teaterhistorisk oversikt, mens Malm (2000) gir en innføring i tradisjonell japansk musikk. Donald Keene har skrevet mye om japansk litteratur og teater, og hans *Seeds in the Heart* (1993) er en litteraturhistorie som dekker tiden frem til slutten av 1500-tallet. Ellers er Katō 1997 en meget nyttig kilde, som bringer litteraturhistorien opp til etterkrigstiden. Anesaki 1963 og Kitagawa 1966 har vært standardinnføringer i Japans religionshistorie, men begge er foreldet og prioriterer dessuten buddhistiske perspektiver. De kan derfor med fordel suppleres med N. Inoue m.fl. *Shinto – A short history* (2004). Mark Teeuwen ved Universitetet i Oslo er blant dem som er i ferd med å omskrive Japans religionshistorie (Breen & Teeuwen 2000; Teeuwen 2002; Teeuwen & Rambelli 2003). Steenstrup 1980 er en danskspråklig introduksjon til japansk idéhistorie. Han har også skrevet en oversikt over Japans lover og rettsystem frem til 1868 (1991). Sugimoto & Swains' *Science & Culture in Traditional Japan* (1978) tar for seg det filosofiske grunnlaget for utviklingen innen vitenskaper som matematikk, astronomi og medisin. Yazaki 1968 er et standardverk med hensyn til urbaniseringens historie i Japan. Totman (1989) er en glimrende analyse av Japans skogbruk. Blant bøker som diskuterer *bushidō*, kan nevnes *The Heart of the Warrior* av Catharina Blomberg (1994), som analyserer utviklingen av en samuraietikk fra Heian-perioden og frem til Tokugawa-regimets fall.

Litteratur til Del 1

Det kan være praktisk å dele oldtiden i en “førhistorisk” tid (før 600-tallet) etterfulgt

av en “klassisk” periode (600-1185) ut fra kildetilfanget. Mens vår kunnskap om tiden før 600 hovedsakelig kommer fra arkeologiske funn, gjør skriftlige kilder seg mer gjeldende etter 600-tallet. Når vi kommer opp på 400-tallet, begynner imidlertid de eldste japanske krønikene, *Kojiki* (712) og *Nihon shoki* (720), å bli så troverdige at de blir av stor verdi i tillegg til arkeologiske funn. Begge er oversatt til engelsk (henholdsvis av Philippi 1968 og Aston 1972); *Kojiki* er nylig utgitt på norsk (Teeuwen 2005).

Førhistorisk tid

De generelle introduksjonsbøkene til Japans historie har vanligvis bare en begrenset omtale av den førhistoriske perioden. Dette gjelder også Hall 1971 og Totman 2000. Det finnes heller ikke mange sammenfattende bøker om Japans forhistorie på engelsk. De få som finnes, er i ferd med å gå ut på dato. Standardverket er Keiji Imamuras *Prehistoric Japan* (1996). En nyere bok er Mizoguchis *An Archaeological History of Japan, 30,000 B.C. to A.D. 700* (2002). Eldre bøker som det fremdeles kan være verdt å lese, er Edward Kidders *Ancient Japan* (1977), Aikens & Higuchis *Prehistory of Japan* (1982) og Richard Pearsons *Ancient Japan* (1992). Pearson har også redigert den meget viktige artikkelsamlingen *Windows on the Japanese Past* (Pearson m.fl. 1986).

Selv om det er få sammenfattende bøker på engelsk spesifikt om *jōmon*-perioden, finnes det et betydelig antall artikler, ikke minst om forholdet mellom naturressurser og teknologi. Koyama (1979) gjør i detalj rede for sammenhengen mellom økologiske endringer og befolkningsutviklingen. Flere av bidragsyterne (f.eks. Oikawa & Koyama 1981, Kotani 1981) til *Affluent Foragers* (Koyama & Thomas 1981) tar opp spørsmålet om når jordbruket begynte i Japan. Temaet opptar også Imamura (1996), som er relativt skeptisk til jordbrukshypotesen. For diskusjonen om japansk er relatert til kontinentale eller oseanske språk, se for eksempel Ōno 1970, Hattori 1961 og Miller 1980, 1986. Kaner 1990 er en nyttig kommentert bibliografi over engelskspråklig litteratur om *jōmon*. Blant andre kilder som har vært brukt i kapitlet om *jōmon*-perioden, kan nevnes Aikens 1981 (om bosetning); Kidder 1993 og Naumann 2000 (om ritualer); og Hudson 1999 (om japanernes bakgrunn).

For diskusjonen om forholdet mellom *jōmon*- og *yayoi*-befolkningene, se Hudson 1999, Imamura 1996 og Okazaki 1993, som også diskuterer teknologien som kom i *yayoi*-perioden. En beskrivelse av Toro finnes i Aikens & Higuchi 1982 og Edwards 1991. Kidder (1991), Hudson & Barnes (1991), Edwards (1996) og

Farris (1998) er blant dem som diskuterer lokaliseringen av Yamatai. De tidligste kinesiske beskrivelsene av Japan er tilgjengelig på engelsk i Tsunoda & Goodrich 1951 og Lu 1997. Hudson 1990 er en generell historiografisk artikkel om *yayoi*-perioden.

Utviklingen av kongemakten fra *yayoi* til Nara analyseres av Joan Piggott i *The Emergence of Japanese Kingship* (1997). Hypotesen om et rytterfolk som erobret Japan, er gjengitt i Ledyard 1975 og kritiseres i Edwards 1983. Okazaki (1993) tar for seg Japans forhold til fastlandet mer generelt, mens G.L. Barnes tar i *Protohistoric Yamato* (1988) for seg utviklingen på Yamato-sletten fra *sen-yayoi* til 400-tallet. D.M. Brown (1993) gjør noe lignende for perioden 250-600, mens M. Inoue (1993) fokuserer spesielt på reformene på 600-tallet. Edward Kidders *The Lucky Seventh. Early Horyu-ji and its Time* (1999) beskriver i detalj det viktige tempelet Hōryūji tidlig på 600-tallet med særlig vekt på arkitektur og kunst.

Den klassiske perioden

Fra 700-tallet begynner vi å få samtidige skriftlige kilder i form av offentlige registre, topografiske beskrivelser, jordebøker, tempelregistre, skjønnlitteratur og så videre. Aoki (1997) har tatt for seg de tidligste regionale beskrivelsene (*fudoki*), beskrivelser av Nara finnes blant annet i Tsuboi & Tanaka 1991 og av Heian (Kyoto) i William McCullough 1999 og Ponsonby-Fane 1956. Farris (1985) analyserer forholdet mellom jordbruk og demografi i perioden 697-900. Toshiya (1993) oppsummerer de økonomiske forholdene i Nara-perioden, mens Sato (1974), D. Morris (1999) og Kiley (1974, 1999) tolker utviklingen av jordbruket i Heian-perioden til dels meget forskjellig. Borgens (1994) biografi om statsmannen Sugawara Michizane er samtidig en ypperlig analyse av de sosiokulturelle forholdene på 800-tallet. Helen McCullough (1980) har skrevet en biografi om Heian-periodens store statsmann Fujiwara Michinaga, mens Hurst (1976) fokuserer på de abdiserte keiserne. Bind 1 av verket *The Cambridge History of Japan* (redigert av D.M. Brown, 1993) og Bind 2 (redigert av Shively & McCullough, 1999) inneholder grunnleggende artikler om forholdene i henholdsvis Nara og Kyoto.

Mye har blitt publisert om den klassiske aristokratiske kulturen, særlig med utgangspunkt i litteraturen. Mange av de store verkene og diktsamlingene er oversatt, blant annet Murasakis *The Tale of Genji* (finnes i flere oversettelser) og Sei Shonagons *Pillow book*. Ivan Morris (1964) har skrevet en sjarmerende men noe foreldet beskrivelse av livet ved hoffet med utgangspunkt i *The Tale of Genji*. William og Helen McCullough (1980) gir en mer oppdatert behandling av temaet, med

utgangspunkt i *Eiga monogatari* (ca.1092). Se også Helen McCullough 1999. For beskrivelse av klassisk hoffmusikk, se Cranston 1993, foruten Malm 2000.

Den engelskspråklige litteraturen om det religiøse livet i den klassiske perioden er begrenset og fragmentarisk, men buddhismen har fått en del oppmerksomhet. Foruten generelle verk som Anesaki 1963 og Kitagawa 1966, tar Kidder (1972, 1999) og Visser (1935) for seg buddhismens første århundrer i Japan, mens Ooka (1973) fokuserer på templene i Nara. Det finnes biografier av de to ledende buddhistmunkene Kūkai og Saichō (henholdsvis Hakeda 1972; Abe 2000 og Groner 1984). Groner (2002) analyserer hvordan tendai-sekten vokste til å bli den ledende religiøse kraften på 900-tallet. Yamasaki (1988) behandler shingon. Med utgangspunkt i *The Tale of Genji* har Doris Borgen (1997) tatt for seg åndebesettelse i Heian-perioden. Det er skrevet lite om “kami-troen” – før-buddhistiske religiøse ritualer og forestillinger – men i de siste årene har det vært en økende interesse for buddhismens møte med kami-troen. Artikkelsamlinger redigert av Breen & Teeuwen (2000) og Teeuwen & Rambelli (2003) fokuserer på dette møtet. Matsumae (1993) tar for seg kami-troen i Nara-perioden, mens Mori (2004) oppsummerer det religiøse bildet frem til 1185. Dessuten prøver Alan G. Grapard (1992, 1999) å se både shintos og buddhismens rolle i Heian-perioden, mens Philippi (1959) har oversatt gamle kami-bønner (*norito*).

Litteratur til Del 2

Den som mer enn noen annen har gjort japansk middelalder kjent utenfor Japan, er den amerikanske historikeren Jeffrey P. Mass. Han har siden 1970-årene redigert en rekke artikkelsamlinger (Mass 1979, 1982, 1997; Hall & Mass 1974; Mass & Hauser 1985) foruten å skrive egne monografier (bl.a. Mass 1976, 1992, 2000). Mass har selv vært mest interessert i politiske og juridiske forhold særlig i Kamakura-perioden. Andre antologier verdt å nevne er redigert av Yamamura (1990) (3. bind i Cambridges serie), Hall & Toyoda (1977), Hall m.fl. (1981) og Elison & Smith (1981). Disse verkene gir en god oversikt over den politiske utviklingen i middelalderen. Det samme gjør de to første bindene i Sansons trebindsverk *A History of Japan*: Kamakura-perioden dekkes i Bind 1 (som går frem til 1334), og Muromachi- og Momoyama-periodene dekkes i Bind 2 (1334-1615). For mer fokuserte studier, se Goble 1996 for Keiser Go-Daigos forsøk på å ta tilbake makten, og Berry 1994 for en beretning om Kyoto i en krigstid. Krigseposet *Heike*

monogatari er oversatt og gir et dramatisk bilde av Gempei-krigen (Kitagawa & Tsuchida 1977). Det finnes biografier for Minamoto Yoritomo (Mass 2000) og for de tre rikssamlerne på slutten av 1500-tallet: Lamers 2000 om Oda Nobunaga, Berry 1982 om Hideyoshi, og Sadler 1937 om Tokugawa Ieyasu. Det er skrevet mye av varierende kvalitet om samuraienes fremvekst, se for eksempel Blomberg 1994 og Turnbull 1996.

De økonomiske forholdene er langt dårligere studert enn de politiske institusjoner, og vi må ennå nøye oss med spredte artikler. Nagahara Keiji har i flere betydningsfulle artikler analysert utviklingen på godsene (Nagahara 1975, 1990a) og av landsbyer i Ashikaga-perioden (Nagahara 1977; 1990b). Andre viktige kilder for å forstå sosioøkonomiske endringer på landsbygden er Ōyama 1990, Miyagawa 1977 og Troost 1997. For utviklingen innen handelen, se Tonomura 1992; Toyoda & Sugiyama 1977; H. Wakita 1975; Yamamura 1990 og Sasaki & Hauser 1981. Iwao (1976) og Tanaka (1977) analyserer den internasjonale handelen. V.D. Morris (1977, 1981) tar for seg situasjonen i havnebyen Sakai. Berrys *The Culture of Civil War in Kyoto* (1994) beskriver ikke bare utviklingen i Kyoto fra Ōnin-krigens begynnelse i 1467 til ca. 1550, men gir også et bilde av hvordan det var å arbeide og bo i hovedstaden.

De gamle buddhist-skolenes politiske og militære rolle fra slutten av Heian-perioden til Ōnin-krigen behandles i Adolphson 2000. Den religiøse kreativiteten i middelalderen har fått bred dekning både i Anesaki 1963, Kitagawa 1966 og Steenstrup 1980. Det finnes dessuten monografier om de fleste religiøse ledere og de skolene de etablerte: Hōnen og Jōdo-skolen (Machida 1999), Shinran og Shinshu (Dobbins 1989), Nichiren og Nichiren-skolen (Rodd 1980), Dōgen og Sōtō-zen (Bodiford 1993; Kim 1987) og Eisai og Rinzaizen (Collcutt 1981). Zen hadde stor betydning for politikk (MacMullin 1985) så vel som for litteratur (Pollack 1985), kunst (McCallum 1994; Hisamatsu 1971), arkitektur (Itō 1977), hager (Itō 1972), teseremonier (Varley & Elison 1981; kapitler i Varley & Kumakura (eds), 1989) og kultur generelt (Sanford m.fl. 1992; Mason 1993). Artikkelsamlingene redigert av Teeuwen fortsetter fokuset på møtet mellom buddhismen og kami-troen, mens Teeuwen (2002) utforsker hvordan begrepet “shinto” i middelalderen ble et begrep for en religionsutøvelse skilt fra buddhismen. N. Itō (2004) er en god introduksjon til shinto.

Den korte, men spektakulære Azuchi-Momoyama-perioden (1573-1600) har fått en del oppmerksomhet. Doi 1977 og Yamane 1973 er introduksjoner til billedkunsten, mens Takeda (1977) tar spesielt for seg maleren Kanō Eitoku.

Hayashiya m.fl. (1974) beskriver rituelle objekter brukt i teseremonier, mens Kirkby (1962) beskriver Momoyama-arkitektur, og Kuck (1968) tar for seg hagearkitektur. Hare 1986 er en god analyse av no-mesteren Zeami og hans teater.

Louis Frédéric (1973) gir et verdifullt, om enn noe foreldet, bilde av dagliglivet blant bønder, handelsmenn og samuraier i middelalderen, mens Tonomura (1997) tar for seg kvinnenenes situasjon spesielt. For samuraienes kulturelle betydning, se for eksempel Hurst 1997 og Varley 1997. 1500-tallet var også århundret da de første europeerne kom til Japan, og deres øyevitneskildringer er interessant lesning (Cooper 1965, 1973).

Litteratur til Del 3:

Japan i Tokugawa-perioden har med rette blitt kalt en byråkratisk stat, og et stort antall dokumenter finnes fra alle deler av landet. Dette har gjort det mulig å gjennomføre detaljerte analyser ikke bare om den sentrale eliten, men om vanlige folk i perifere strøk, noe som gjenspeiler seg i bredden av de temaene som er behandlet på engelsk i de siste årene. De fleste av oversiktsverkene inneholder fyldige presentasjoner av Tokugawa-perioden (Sansom 1963; Hall 1971; Reischauer & Craig 1978; Jansen 2000; Totman 2000). Men den beste introduksjonen er Conrad Totmans *Early Modern Japan* (1993), som dekker de fleste aspekter ved samfunnet fra 1573 til 1868, og som også inneholder gode forslag til videre lesning.

En god innføring i Tokugawa-shogunatets struktur og politikk er Totman 1988, mens Bolitho (1974, 1991) tar for seg de ytre lensherrene. Det finnes bare noen få studier av enkelte len på engelsk (A.M. Craig 1961; Hall 1966; McClain 1982, 1988; Philip Brown 1993; Kalland 1995; Roberts 1998). Ved å fokusere på kravet om alternerende residens i Edo belyser Tsukahira (1966) viktige sider ved forholdet mellom shogun og lensherre. Det finnes en rik litteratur om forholdet til utlendingene. Jansen (1992) analyserer forholdet til Kina; W.G. Beasleys *Great Britain and the Opening of Japan, 1834-1858* (1951) ser prosessen med britiske øyne, mens George A. Lensens *The Russian Push toward Japan* (1971) er en detaljert beskrivelse av forholdet mellom Japan og Russland fra den skipbrudne Denbei ble funnet i 1697 til 1875. Historien om de skipbrudne sjøfolkene og fiskerne er fortalt blant annet av Katherine Plummer i *The Shogun's Reluctant Ambassadors* (1984) Andre bøker som tar opp forholdet til europeerne, er Paske-

Smith 1968 og Beasley 1955. Toby (1984) behandler Japans diplomatiske relasjoner med omverdenen.

Foruten biografier om Tokugawa-shogunatets grunnlegger Ieyasu (Sadler 1937) finnes det biografier om statsmenn som Tanuma Okitsugu (Hall 1955) og Matsudaira Sadanobu (Ooms 1975). Når det gjelder rettshistorie, er tibindsverket *Law and Justice in Tokugawa Japan* (Wigmore 1969-) uvurderlig. Henderson (1965) er også et viktig bidrag.

En rekke bøker og artikler tar opp den intellektuelle utviklingen i Tokugawa-tiden. Steenstrup 1980 og Najita 1991 er greie introduksjoner til de viktigste filosofiske skolene. Herman Ooms' *Tokugawa Ideology: Early Constructs, 1780-1680* (1985) tar for seg den intellektuelle utviklingen tidlig i perioden, mens Harootunian i *Toward Restoration* (1970) analyserer den ideologiske utviklingen som ledet til Meiji-restorasjonen i 1868. Boken *Confucianism and Tokugawa Culture* redigert av Nosco (1984) inneholder flere gode artikler om konfusianismen. Okada (1979) tar for seg ny-konfusianerne Kaibara Ekken og Miyazaki Ansei, mens Tucker (1989) fokuserer spesielt på Kaibara. Ackroyd 1979 er en biografi over Arai Hakuseki. Masao Maruyamas *Studies in the Intellectual History of Tokugawa Japan* (1974) er en omfattende analyse av ny-konfusianismen og dens kritikere med særlig fokus på Ogyū Sorais *kogaku* og Motoori Norinagas *kokugaku*. Begge er blitt hedret med engelskspråklige biografier (henholdsvis McEwan 1962; Lidin 1973 og Matsumoto 1970; Harootunian 1988). *Kokugaku* inspirerte både til nasjonalistiske holdninger (Wakabayashi 1986) og til å undergrave shogunatets legitimitet (Koschmann 1987). Endō (2004) diskuterer ulike filosofiske retninger innen shinto. Donald Keenes *The Japanese Discovery of Europe, 1720-1830* (1969) behandler hvilken innflytelse vestlig vitenskap (*rangaku*) hadde på japanske tenkere. Dette tema blir også tatt opp i Sugimoto & Swain 1978, som dessuten tar opp den teknologiske utviklingen. Morris-Suzuki 1994 er en meget leseverdige bok om teknologisk endring i Japan fra 1600-tallet frem til i dag. Et kapittel i Morris-Suzukis *A History of Japanese Economic Thought* (1989) tar for seg økonomisk tenkning i Tokugawa-perioden, mens Bellah i *Tokugawa Religion* (1957) foretar en weberiansk analyse av religionens betydning for den økonomiske veksten i Japan. Han fokuserer særlig på shinshū-sekten og *shingaku* (for shingaku, se også Sawada 1993). Dore (1965) gir en god oversikt over skolesystemet generelt, mens Rubingers (1982) tar for seg de private akademiene.

Det begynner å komme noen studier av de økonomiske og sosiale forholdene folk levde under. De fleste var bønder, og dette gjenspeiler seg i litteraturen.

Thomas Smith har publisert flere viktige arbeider om jordbruket. Hans *The Agrarian Origin of Modern Japan* (1959) er en klassiker og en ypperlig analyse av hvordan de sosiale relasjonene innen jordbruket endret seg over tid, mens hans bok om landsbyen Nakahara (T. Smith 1977) fokuserer på forholdet mellom demografi og jordfordeling. Chambliss (1965) analyserer jordfordeling og skatt i perioden 1818-1884, mens Kelly (1982) fokuserer på utviklingen av vanningsanlegg. Hauser (1974) beskriver utviklingen av bomullsdyrkingen i Kinai. Kalland (1995) analyserer fiskerlandsbyer i Nord-Kyushu, mens Flershem (1984) fokuserer snevrere på situasjonen for de kasteløse fiskerne. Howell (1994) tar for seg det viktige sildefisket i Hokkaido (Ezo) fra slutten av Tokugawa-perioden til Meiji for å analysere kapitalismens utvikling i Japan. Eyre (1952) beskriver produksjonen av salt fra sjøvann, mens Totman (1989) analyserer Japans skogbruk. I Totman 1995 tar han for seg sagbrukenes historie. Fruin 1984 er en av de sjeldne bedriftshistoriene fra Tokugawa-perioden – om Japans ledende produsent av soyasaus. Ellers er det skrevet lite om utviklingen av småindustri (men se Morris-Suzuki 1994). Det finnes såvidt jeg vet heller ingen skikkelig oversikt over skipsfarten i Tokugawa-perioden, men Flersham (1966) tar for seg skipsfartens utvikling i Kaga-lenet, og Crawcour (1966) gir et portrett av shipping-entreprenøren Kawamura Zuiken. Vi er bedre orientert om veinettet, takket være Vaporis (1994). Yonemoto (2003) gir en fascinerende analyse av kartografi og geografisk forståelse.

Det finnes mange artikler om aspekter ved handelen, men få monografier. Charles David Sheldons *The Rise of the Merchant Class in Tokugawa Japan, 1600-1868* (1958) har lenge vært et standardverk, men er nå gått ut på dato. Det samme kan vi til en viss grad si om Hirschmeier & Yui 1975. Hauser (1974) analyserer bomullshandelen i Osaka og Howell (1994) handelen med sild. For gode kortere introduksjoner til handelen og handelsmennene, se O. Wakita 1991, som tar for seg tiden etter samlingen av Japan på slutten av 1500-tallet, og Nakai & McClain 1991. Begge legger vekt på urbaniseringen. Se Sakai 1964, Tashiro 1976, Toby 1984 og Walker 2001 for analyser av handelen via Ryūkyū, Korea og Hokkaido.

Japan opplevde en rivende urbanisering i Tokugawa-perioden (Yazaki 1968). Rozman (1973) sammenligner urbaniseringen i Japan og Kina, mens Fieve & Waley 2003 er en ny antologi om hovedstedene Kyoto og Edo/Tokyo. Leupp (1992) fokuserer på situasjonen for den underprivilegerte arbeiderklassen; Nishiyama (1997) tar, på en romantiserende måte, for seg mange sider ved dagliglivet i byene. Charles J. Dunn (1969) *Everyday life in traditional Japan* har egne kapitler om hvordan dagliglivet artet seg for samuraiene; bøndene; håndverkerne; handelsmennene; hoffet,

presteskaper, legene og de intellektuelle; samt skuespillere og kasteløse i tillegg til et kapittel om dagliglivet i Edo. Shively 1991 er en kortere, men en god introduksjon til populærkulturen. Ooms 1996 er den mest omfattende behandlingen av maktforhold og politikk på landsbynivå. Hanley (1997) tar for seg den materielle kulturen i Tokugawa-perioden. Bøker som spesielt tar opp kvinnes situasjon, er blant annet Yamakawa 1992, som ser på samurai-kvinnenes liv i Mito-lenet, McClellan 1985 som bygger på Mōri Ogais historiske roman om en kjøpmannskone på 1800-tallet, og enkelte av bidragene i boken redigert av Bernstein (1991). Seigles *Yoshiwara* (1993) analyserer prostitusjonen, men gir også informasjon om kulturlivet generelt. At tekstiler og kimono-design var viktig for datidens moter, kommer klart frem i Gluckman & Takeda 1992.

Det finnes en relativt rik litteratur om den demografiske utviklingen takket være Hayami Akira, som organiserte en gruppe av hovedsakelig amerikanske historikere. En syntese av hans lange innsats og mange bidrag finnes i Hayama 2001. Andre viktige bidrag har kommet fra Hanley & Yamamura (1977) og Thomas Smith (1977). Janetta (1987) analyserer betydningen av epidemier, mens Kalland & Pedersen (1984) tar for seg betydningen av hungersnød og drap på pikebarn i Nord-Kyushu.

De fleste generelle oversikter over japansk kulturhistorie dekker Tokugawa-perioden godt. Dette gjelder for eksempel Mason 1993, Munsterberg 1957, Varley 1977 og Collcutt m.fl. 1988, men ikke Sansom 1946. Enkelte av de generelle oversiktene over perioden dekker også litteratur og kunst til en viss grad. Dette gjelder ikke minst Totmans *Early Modern Japan* (1993), som gir en utmerket oversikt over kulturlivet i denne perioden. Enkelte antologier tar også opp disse sidene ved Tokugawa-perioden, som Nakane & Ōishi 1990. En glimrende introduksjon til litteratur og teater er Donald Keenes *World within Walls* (1976). Keene har også tatt for seg skuespill for *bunraku* (1961) og *no* (1966). Kirkwood (1970) fokuserer på 1600-tallet, med de tre store forfatterne Saikaku, Basho og Chikamatsu. Gerstle (1986) analyserer Chikamatsus dramaer, og Dunn 1966 er en eldre, men fremdeles leseverdige bok om *bunraku* mer generelt. Kawatake (1971) gir en oversikt over *kabuki* og *bunraku*. Det berømte dramaet *Chūshingura* – historien om de 47 samuraier – er blitt behandlet både av Keene (1971) og Brandon (1982). Law 1997 er en glitrende analyse av omreisende dukketeater-grupper av kasteløse på øyen Awaji utenfor Osaka.

Få ting har vekket så mye interesse i Vesten som japanske trykk, og det finnes til og med en bok på norsk (Natvig 1935). Generelle innføringer på engelsk er Chibbett

1977, Lane 1978, Michiner 1983, Morse m.fl. 2002. Det publiseres stadig nye bøker om kunstnere som Katsushika Hokusai (Lane 1989), Utagawa Kunisada (Izzard 1993) og Andō Hiroshige (red. Forrer 1997). Både kunst og litteratur var nært knyttet til bordellene (Pincus 1996). Kuck 1968 er en god kilde for dem som er interessert i hagearkitekturens historie, og Leach 1966 er en døråper til kretsene rundt Honami Kōetsu, brødrene Ogata Kōrin og Kenzan – alle kjente keramikere – og maleren Tawaraya Sōtatsu.

Lite er skrevet på engelsk om folkelig religiøse bevegelser i Tokugawa-Japan, men Joseph Kitagawa lager en typologisering av pilegrimsferdene i Kap.8 av *On Understanding Japanese Religion* (1987). Kap. 2 av Winston Davis' *Japanese Religion and Society* (1992) analyserer pilegrimsferdene til Ise som en form for "verdensfornyelse". Oliver Statlers *Japanese Pilgrimage* (1984) er en sjarmerende, ikke-akademisk bok full av anekdoter om Shikokus 88 templer, Foard (1982) analyserer Saikoku-ruten og Swanson (1981) Yoshino-Kumano ruten. Såvidt jeg vet, finnes det ingen engelskspråklig analyse av *eejanaika*-farsotten. Mange har sett paralleller mellom religiøs vekkelse og de mange bondeopprørene, som har fått en betydelig oppmerksomhet (Bix 1986; Vlastos 1986; Walthall 1991; White 1995).

Det finnes flere studier av Tokugawa-regimets siste, turbulente år. A.M. Craig (1961) tar for seg Chōshūs rolle, og Totmans monumentale *The Collapse of the Tokugawa Bakufu, 1862-1868* (1980) gjenforteller i detalj begivenhetene som førte til shogunatets fall.

Litteratur til Del 4

Perioden 1868-1945 har blitt viet stor oppmerksomhet blant både japanske og utenlandske forskere, og de fleste oversiktsverk dekker perioden godt (se for eksempel Hall 1971; Reischauer & Craig 1978; Hane 1992; Jansen 2000; Totman 2000 og Gordon 2003). Beasley 1963, Borton 1970 og Pyle 1978 er også greie introduksjoner. Steenstrup 1982 er mindre detaljert, men gir også en grei kronologisk oversikt. Hovedvekten i disse bøkene ligger på politisk historie, med unntak av Hane 1992, Totman 2000 og Gordon 2003, som også gir fylldige oversikter over økonomiske og/eller sosiokulturelle prosesser. Hunter (1989) behandler tiden 1853–1988 tematisk (kjønn, byråkrati, demokrati, militærvesen, religion og så videre), mens boken redigert av Wray & Conroy (1983) stiller sentrale spørsmål om politiske prosesser siden Meiji-

restaurasjonen. Bind 5 i verket *The Cambridge History of Japan* (red. Jansen 1989) og Bind 6 (red. Duus 1988) omfatter henholdsvis 1800- og 1900-tallet og har en rekke gode artikler om Japans politikk, diplomati og økonomi. Det kan ha vært en tendens til at historikere har understreket alt det nye i Meiji-perioden, til fortrenghet for kontinuiteten. I artikkelsamlingen *Japan in Transition. From Tokugawa to Meiji* (redigert av Jansen & Rozman 1986) legges det derimot vekt på å vise kontinuiteten mellom Tokugawa- og Meiji-periodene nesten på alle områder. Waters (1983) tar for seg denne overgangen i Kawasaki-regionen. Andre artikkelsamlinger som kan nevnes er de redigert av Jansen (1965), Lockwood (1965), Dore (1967), Ward (1968) og Shively (1971). Disse er alle resultater av et prosjekt ved universitetet i Michigan som gikk ut på å arbeide med Japans modernisering, og som bringer analysen inn i etterkrigstiden.

Litteraturen om Meiji-restaurasjonen er stor, men fremdeles er Beasleys bok *The Meiji Restoration* (1972) sentral. Men Umegaki (1988) presenterer en overbevisende alternativ analyse og argumenterer for at ledelsen ikke hadde klare planer for tiden etter kuppet. A.M. Craig (1961) analyserer Chōshūs viktige rolle i restaurasjonen, mens Baxter (1994) beskriver begivenhetene sett fra et len i den politiske periferien. I bøkene til Harootunian (1970) og Totman (1980) møter vi mange av dem som var aktive, mens Huber (1981) analyserer nasjonalisten Yoshida Shōins åndelige betydning for de revolusjonære samuraiene. Wilson (1992) tar også for seg motivasjonene som førte til restaurasjonen. Kapittel 3 i Wray & Conroy 1983 diskuterer mulige årsaker til kuppet. To av de tre arkitektene bak statskuppet har fått sine biografier: Ōkubo Toshimichi (Iwata 1964) og Saigō Takamori (Yates 1995). Den tredje, Kido Takayoshi, har fått sine dagbøker utgitt (Kido 1983-1986).

Den sosiale reformbevegelsen i Meiji-perioden er hovedtema i Bowen 1980 og har fått stor plass også i Irokawa 1985. Pyle (1969) analyserer politiske problemer i årene 1885-1895. Beckmann (1957), Akita (1967) og Banno (1992) diskuterer grunnlaget for og arbeidet med å etablere en konstitusjonell styreform i Japan, og Fraser m.fl. (1995) og Najita (1967) analyserer parlamentets første år, henholdsvis 1890-1905 og 1905-1915. R.H.P. Mason (1969) analyserer det første valget.

En rekke bøker tar opp ulike sider ved den politiske situasjonen i mellomkrigstiden. Lewis (1990) gir en utmerket analyse av risoprøret i 1918. Blant bøkene som beskriver det skjøre Taishō-demokratiet, kan nevnes Scalapino 1953, Duus 1968 og boken redigert av Harootunian & Silberman (1974). Scalapino 1967 og Beckmann & Okubo 1969 tar for seg historien til kommunistpartiet, mens Hoston (1987) behandler marxismens innflytelse. Totten (1966) beskriver den

sosialdemokratiske bevegelsen i mellomkrigstiden. Nolte (1987) fremhever de liberale vindene som feide over Japan i denne perioden og presenterer en biografi over Ishibashi Tanzan, en av de mest innflytelsesrike liberale i perioden. Berger (1977) analyserer partienes situasjon etter annekteringen av Mandsjuria og kuppforsøket i 1932. Kuppforsøket i 1936 er godt beskrevet av Shillony (1973). Andre leseverdige biografier som kaster lys over mellomkrigstiden, er Crump 1993 (om anarkisten Hatta Shūzō), Stanley 1982 (om landets fremste anarkist, Ōsugi Sakae), Connors 1987 (om Saionji Kinmochi som var keiserens rådgiver og siste oligark) og Oka 1983 (om prinsen Konoe Fumimaro som fulgte Saionji). Sievers 1983 og Mackie 1997 beskriver fremveksten av kvinnebevegelsen, og Hane (1988) har redigert en samling skrifter av radikale kvinner i fengsel, inkludert Kanno Suga og Itō Noe.

Flere viktige bøker diskuterer det ideologiske grunnlaget for Meiji-regimet. Angrepet på buddhismen er utmerket dekket av Ketelaar (1990), og Hardacre (1989) tar for seg forholdet mellom stat og shinto fra 1868 til 1988. Enkelte av bidragene i boken *Shinto in History* (Breen & Teeuwen 2000) tar også opp forholdet mellom buddhisme og shinto på denne tiden (e.g. Breen, Nitta, Sakamoto). N. Inoue 2004 gir en god oversikt over shintos utvikling siden 1868. Carol Gluck tar i den nå klassiske *Japan's Modern Myths* (1985) et bredere perspektiv på den ideologiske utviklingen mot slutten av Meiji-tiden, mens Thomas i sin prisbelønte bok (2001) knytter den økende nasjonalismen til diskurser om natur og bringer historien opp til 1945. Notehelfer (1971) gir et bilde av anarkisten Kōtoku Shūsui og det påståtte attentatforsøk mot keiser Meiji i 1911. Fujitani (1996) tar for seg hvordan nasjonalismen og keiserinstitusjonen ble brukt for å skape en idé om en japansk nasjon. Wilson (1969) analyserer mellomkrigstidens høyre-radikale, og Fletcher (1982) diskuterer japansk fascisme. En bok redigert av Heisig & Moraldo (1995) diskuterer zenbuddhismens rolle – og særlig Kyoto-skolen under Nishida Kitarōs ledelse – i nasjonalismens utvikling. Og Tamanoi 1998 viser hvordan myter om landsbykvinnen ble skapt og brukt i nasjonalistisk øyemed.

Skoleverket var et viktig ideologisk virkemiddel for myndighetene, og det finnes flere bøker om undervisningen. Marshall 1995 er en god introduksjon til landets skolehistorie siden 1868. Lincicome (1995) kaster lys over kampen mellom de liberale og konservative ved å ta for seg skolereformene i Meiji-perioden. Mens Lincicome understreker bruddet i 1868, understreker Rubinger (1986) kontinuiteten fra Tokugawa-perioden. Roden (1980) beskriver hvordan skolelivet artet seg for eliten i det keiserlige Japan, mens de radikale studentene er fokus for Marshall (1992). Duke (1989) presenterer ledende skikkelser innen skolevesenet, mens Furuki (1991)

fokuserer på en av dem: Tsuda Umeko som grunnla det første college for jenter. En annen av de ruvende skikkelsene, Fukuzawa, har fått sin egen autobiografi oversatt til engelsk (1981).

Mitchell (1976, 1983, 1992) behandler i flere bøker myndighetenes forsøk på å kontrollere befolkningens tanker og meninger etter 1925. I en bok om politiet i mellomkrigstiden analyserer Tipton (1991) blant annet politiets rolle i undertrykkningen av venstresiden, mens Kasza (1988) stiller seg mer tvilende til sensurens effektivitet. Den prisbelønte boken til Tsurumi (1986) tar for seg "vanlige folks" historie og kommunistenes "konvertering" til den nasjonale ideologi, et tema som er bredere behandlet i Steinhoff 1991. Nimura (1997) tar for seg oppstanden i kobbergruvene i Ashio, mens Kasza (1995) forklarer den generelle mangelen på opposisjon med statens kontroll av masseorganisasjoner, et forhold han tar som utgangspunkt for fascisme.

Japans imperialistiske ekspansjon har fått stor oppmerksomhet. En generell oversikt over Japans kolonipolitikk finnes i boken redigert av Myers & Peattie (1984), mens Beasley (1987) gir en utmerket syntese av den komplekse politiske strukturen i Japans imperium. Evans & Peattie (1997) tar for seg marinens utvikling fra 1887 til 1941, mens Hackett (1971) konsentrerer seg om Yamagata Arimos betydning for oppbyggingen av hæren. Smethurst (1974) fokuserer på den sosiale bakgrunnen for militarismens vekst. Krigene mot Kina (1894-95) og Russland (1904-05) vekket betydelig interesse også i Norge, og det ble publisert bøker om begge (se Coucheron-Aamot 1895 for krigen mot Kina og Børresen 1904-1905; Crompton 1905 og Nørregaard 1905 for krigen mot Russland). For mer akademiske analyser av krigene, se Lone 1994 og Paine 2003 for krigen mot Kina og Okamoto 1971; Walder 1973; Warner & Warner 1974; Westwood 1968; White 1964 for krigen mot Russland. Annekteringen av Korea er behandlet av Conroy (1960) og Duus (1995). Boken redigert av Duus, Myers & Peattie (1989) analyserer på en ypperlig måte blant annet Japans investerings- og bosetningspolitikk i Kina fra 1895 til 1937. Matsusaka (2003) tar for seg koloniseringen av Mandsjuria, mens Nish (1993) behandler forholdet mellom Japan, Kina og Folkeforbundet med hensyn til Mandsjuria. Peattie (1988) ser på forholdene i Mikronesia.

Bakgrunnen for annen verdenskrig er blant annet behandlet i Wohlstetter (1962), Barnhart (1987) og Iriye (1987), som gir misforståelser og feilslått diplomati mye av skylden for krigsutbruddet. Den generelle utviklingen av imperiet etter 1931 er temaet for Duus, Myers & Peattie (1996). Den ofte glemte krigen mellom Japan og Sovjet i 1939 er glimrende analysert i Coox 1985, mens boken redigert av Conroy & Wray (1990) presenterer bakgrunnen for angrepet på Pearl Harbor i 1941. Spector

(1985) gir en god oversikt over krigens forløp, mens Toland (1970) gir en detaljert journalistisk beskrivelse av krigens siste faser. Butow 1954 diskuterer Japans beslutning om å kapitulere. Ienaga (1978) tar et kritisk blikk på Japans rolle i krigen, og Large (1992) gir en vurdering av Keiser Hirohitos innflytelse på beslutningene. Japans krigsforbytelse har i de siste årene fått en viss oppmerksomhet. Chang (1997) og Fogel (2000) tar opp Nanjing-massakeren i 1937, mens Tanaka (2002) er blant de mange som i de senere årene har vært opptatt av de asiatiske kvinnene som arbeidet i bordellene for japanske soldater. I en annen bok prøver Tanaka (1998) å finne årsakene bak japanernes krigsforbrytelser. Dowers *War without Mercy* (1986) gir en sjelden balansert analyse av krigens råskap på begge sider av fronten, mens Cook & Cook (1992) presenterer gripende intervjuer med 68 japanere om deres personlige opplevelser under krigen. Havens (1978) og Shillony (1981) er opptatt av de indre forholdene under krigsårene. Butow (1961) har skrevet om general Tōjō Hideki, statsministeren som førte Japan inn i krigen mot USA. Alperovitz (1995) stiller i boken *The decision to use the atomic bomb* meget kritiske spørsmål ved amerikanernes bruk av atombombene i Hiroshima og Nagasaki.

Når det gjelder økonomisk historie, er Allen 1981, Ohkawa & Rosovsky 1973 og Nakamura 1983 blitt standardverker som det er vanskelig å komme utenom. Men de fleste bøkene om den økonomiske og teknologiske historien behandler Meiji-perioden utførlig. I tillegg tar T. Smith (1955) for seg den tidlige industrialiseringen og fremveksten av de store konsernene (*zaibatsu*). Crawcour (1997a, 1997b) analyserer utbyggingen av infrastruktur og industri. Mens Ericson (1996) ser på statens medvirkning til byggingen av jernbaner i Meiji-perioden, analyserer Wray (1984) utviklingen av Mitsubishi, NYK og skipsfart, og Fukasaku (1993) analyserer Mitsubishi Nagasaki Skipsverft fra 1884 til 1934. Toyo Hogeï (1910) beskriver de første årene med hvalfangst etter norsk metode, Molony (1991) tar for seg den kjemiske industrien før krigen, Yamamoto (1993) utviklingen av transportsektoren og Yonekura (1994) stålindustrien. Hirschmeier & Yui (1975) analyserer utviklingen innen forretningslivet, og T. Craig har redigert selvbiografien til Meiji-periodens største entreprenør, Shibuzawa Eiichi (1994). Francks (1992) analyserer den økonomiske utviklingen siden Meiji-restaurasjonen langs tre dimensjoner: statens utviklingsstrategier, utviklingen innen jordbruket samt teknologi og den industrielle strukturen. Yamamura (1974) tar opp samuraienes deltagelse i den økonomiske utviklingen. Morris-Suzuki tar i to utmerkede bøker opp den teknologiske utviklingen (1994) og økonomiske teorier fra Tokugawa frem til i dag (1989). Ved å analysere elitens tanker om industriens rolle for samfunnsutviklingen kaster Marshall

(1967) lys over hvordan kapitalismen og nasjonalisme lot seg forene. Boken redigert av Wray (1989) tar for seg ledelsen innen de store konsernene før krigen.

Et antall bøker tar også opp arbeidsrelasjoner og utviklingen av fagforeninger i Japan. Taira (1970) fokuserer på utviklingen av arbeidsmarkedet med hovedvekt på tiden før 1940. Gordon 1991 fokuserer på fagforeningsarbeid i Tokyo i 1920- og 30-årene, mens Gordon 1985 er en god analyse av utviklingen innen tungindustrien fra 1853 til 1955. Large 1981 og Garon 1987 er gode oversikter over fagforeninger opp til 1945. Bøkene redigert av Hunter (1993), M. Nakamura (1994) og Tamanoi (1998) setter søkelyset på kvinnenenes situasjon i arbeidslivet. I en spesielt lesverdig bok tar E. Tsurumi (1990) for seg jentene i tekstilindustrien i Meiji-perioden.

J. Nakamura 1966, Y. Hayami 1975 og Y. Hayami & Yamada 1991 er viktige kilder for dem som er interessert i jordbrukets utvikling. Effekten av skatteomleggingen innen jordbruket er analysert av Yamamura (1986) og Crawcour (1997a). Chambliss (1965) sammenligner jordfordeling og skatt i Tokugawa- og Meiji-periodene. Francks (1982) og Morris-Suzuki (1994) tar for seg teknologi og jordbrukets utvikling. Smethurst 1986 fokuserer på forholdene leilendingene arbeidet under fra 1870 til 1940, mens Ann Waswo (1977) analyserer godseierens situasjon. Hun har også oversatt Nagatsukas roman *Tsuchi* (Jord), som gir et glimrende bilde av et jordbrukssamfunn mot slutten av Meiji-perioden (Waswo & Nagatsuka 1994). Havens (1974) analyserer jordbrukets rolle for nasjonalismen fra 1870 til 1940. Embree 1939 er en etnografisk beskrivelse av et bondesamfunn på Kyushu i 1930-årene.

Hane (1982) tar i en engasjert sosialhistorisk studie for seg samfunnets underprivilegerte: leilendingene, landsbykvinnene, gruvearbeiderne, tekstilarbeiderne, de kasteløse, koreanerne og prostituerte. Andre konsentrere seg om enkelte av disse gruppene. Weiner (1988) og Lee & DeVos (1981) gir en historisk oversikt over koreanernes triste skjebne i Japan, mens Neary (1989) analyserer *burakumin*'enes historie og deres forsøk på å mobilisere for sine rettigheter før krigen. De Beckers *Nightless City* (1905) er nærmest en etnografi fra Yoshiwara på slutten av 1800-tallet, etter at forholdene hadde forverret seg betydelig. Den gir også en del informasjon om den historiske bakgrunnen. Seidenstickers *Low city, high city* (1984) følger Yoshiwaras nedgang fra 1867 til jordskjelvet i 1923. Fukutake (1982) gir en generell oversikt over hvordan den sosiale strukturen har endret seg i løpet av dette århundre.

Litteratur til Del 5

Få oversiktsverk tar for seg etterkrigstiden på en tilfredsstillende måte. Blant unntakene er Hane 1992, Jansen 2000, Totman 2000 og Gordon 2003, som alle dekker etterkrigstiden relativt godt. Blant bøkene som spesielt tar for seg utviklingen i etterkrigstiden, må først og fremst nevnes boken redigert av Gordon (1993), hvor mange av USAs ledende historikere bidrar med gode analyser innenfor et bredt spekter av temaer. Videre tar Buckleys i *Japan Today* (1999) for seg utviklingen fra 1945 til midt på 1990-tallet med hovedfokus på politikk, mens D. Smith (1995) konsentrerer seg mer om økonomien. Burks 1991 og P. Bailey 1996 integrerer de to perspektivene. Allison 1997 og Hane 1996 er tematisk bredere og dekker også sosiokulturelle endringer. Dower 1993 er en samling artikler som hver for seg og til sammen kaster lys over Japans etterkrigstid. Boken *Vinduer mot Japan* redigert av Terje Grønning (2005) er primært opptatt av dagens Japan, men mange av bidragene berører historiske prosesser.

Okkupasjonstiden er ypperlig behandlet av Dower i den skamroste boken *Embracing Defeat* (1999), men er også godt behandlet i Finn 1992, Cohen 1987 og boken redigert av Ward & Sakamoto (1987). Schonberger (1989) ser amerikanernes politikk i lys av den kalde krigen. Harries & Harries (1987) tar spesielt for seg amerikanernes holdninger til rettsoppgjøret og Japans opprustning like etter krigen. K. Inoue (1991) analyserer amerikanernes innflytelse i arbeidet med den nye grunnloven. Braw 1991 er en kritisk drøfting av den amerikanske sensuren med særlig fokus på effektene for bombeofrene i Hiroshima og Nagasaki. Takeda (1988) og Large (1992) har skrevet de mest autoritative biografiene av keiser Hirohito.

Blant andre bøker som behandler den politiske situasjonen i etterkrigstiden, må nevnes Calder (1990), som postulerer at det er ideer om kriser og sårbarhet som først og fremst skaper den japanske effektiviteten. Curtis (1988) gir en glimrende oversikt over utviklingen av de politiske partiene med særlig fokus på etterkrigstiden, mens boken redigert av Kataoka (1992) diskuterer de to største partiene. Hayao (1993) beskriver den historiske bakgrunnen for Japans statsministere fra 1945 til 1993. Thayer (1969) og Allison (1993) analyserer hvordan de konservative styrer Japan, og Pharr (1990) ser på forholdet mellom politikk og status Mitchell. (1996) fortsetter sin historie om korrupsjon, og Schlesinger (1997) tar for seg korrupsjonen knyttet til statsminister Tanaka Kakuei og kretsen rundt ham. Kaplan & Dubro (1986) analyserer koblingene mellom politikere og yakuza.. *The State of Civil Society in Japan* (Schwartz & Pharr

2003) er en samling artikler om det sivile samfunn, hovedsakelig etter 1945, mens Goodman & Neary 1996 er en samling artikler om hvordan menneskerettighetene følges opp i Japan. Green behandler i den viktige boken *Arming Japan* (1995) landets utenriks- og forsvarspolitik, Havens (1987) ser på Japans forhold til Vietnam-krigen, og Rozman (1992) diskuterer forholdet mellom Japan og Sovjet under Gorbatsjov-perioden.

Den økonomiske utviklingen etter annen verdenskrig er behandlet blant annet i T. Nakamura 1981 og Kosai 1986. Mens Nakamura er revisjonist og mener at de fleste av SCAPs reformer var i emning allerede før og under krigen, tillegger Kosai amerikanernes reformpolitikk stor vekt. Kosais bok er en god kronologisk oppsummering av den økonomiske utviklingen i etterkrigstidens Japan, men lider, som de fleste av disse bøkene, av mangelen på kulturelle forklaringsvariabler. Lincoln (1988) analyserer den økonomiske utvikling frem til slutten av 1980-tallet, mens han i en senere bok (1993) bringer diskusjonen opp til begynnelsen av 90-årene etter at boblen brast. Nyttig er også mange av bidragene til trebindsverket *The Political Economy of Japan*: Bind 1 (redigert av Yamamura & Yasuba 1987) fokuserer på den innenlandske utviklingen, Bind 2 (Inoguchi & Okimoto 1988) trekker inn den internasjonale konteksten, mens Bind 3 (Kumon & Rosovsky 1992) åpner for de sosiale og kulturelle dimensjonene. C. Johnsons (1982) bok om MITIs rolle for den sterke økonomiske vekst er blitt en klassiker.

Flere bøker behandler ulike industrier. Cusumano 1985 er en av dem som tar opp bilindustrien (Nissan og Toyota), mens Genter (1990) er den som behandler personbilindustrien mest inngående. Molony (1991), Yamamoto (1993) og Yonekura (1994) fortsetter studiene av henholdsvis den kjemiske industrien, transportsektoren og stålindustrien over i etterkrigstiden. Samuels (1987) og Hein (1990) behandler ulike sider av energisektoren, mens Culter (1999) tar for seg de gjennomgripende nedskjæringene og strukturendringene i kullgruvene. Garon (1987) analyserer forholdet mellom stat og arbeidsliv, mens Gordon (1985, 1998) analyserer forholdet mellom ansatte og bedriftsledelse henholdsvis før og etter 1955. Y. Hayami (1975) og Y. Hayami & Yamada (1991) analyserer utviklingen innen jordbruket i dette århundret. Morris-Suzuki (1994) og Nakayama (1991) tar for seg den teknologiske og vitenskapelige utviklingen.

Noen lokalhistorier bør også nevnes. Dore 1978 og R.J. Smith 1978 er to sjarmerende landsbystudier skrevet av antropologer som har fulgt landsbyene gjennom et par tiår. Shimpo (1976) og Moore (1990) analyserer også endringer i jordbrukslandsbyer, mens J.H. Bailey (1991) fokuserer på det politiske lederskap i en

landsby i nord. Kalland (1981) ser på utviklingen av fiskeriene i en landsby i sør, og Saga 1987 er en sjarmerende bok bygd på intervjuer av folk som har vokst opp i en småby utenfor Tokyo. Ben-Ari (1991) analyserer endringer i to forsteder til Kyoto, mens Robertson (1991) foretar en nyskapende analyse av hvordan folk i en forstad til Tokyo gjennom skiftende tider har forholdt seg til fortid, nåtid og fremtid.

Lebra m.fl. 1976 og Iwao 1992 er blant de mange bøkene som tar opp hvordan forholdene for kvinnene har endret seg etter krigen. Bernstein (1983) gir et fascinerende portrett av hvordan en bondekone opplevde endringene. Brinton (1993) diskuterer den betydelige rollen kvinner har spilt for det økonomiske mirakelet. Pharr 1981 ser på de begrensningene kvinner har i politikken. En bok redigert av Fujimura-Fanselow & Kameda (1995) tar for seg feminismen i Japan, og nye verdier har hatt betydning for fruktbarheten, noe Jolivet tar opp i boken *Japan: The Childless Society?* (1997). Kinsella (1995) er blant de mange som tar opp de unge kvinnes situasjon i dag.

Hane 1982 og Weiner 1997 tar begge opp de underprivilegertes situasjon i Japan, men de er bare delvis overlappende. Mens Weiners bok behandler minoriteter som *burakumin*, ainu, befolkningen i Okinawa, koreanere, kinesere og innvandrere fra Sør-Amerika med japansk bakgrunn, tar Hane for seg andre underprivilegerte grupper som bønder, landsbykvinner, prostituerte, tekstilarbeidere og gruvearbeidere, selv om han også har et kapittel om *burakumin*. DeVos & Wagatsuma (1967) er fremdeles et standardverk med hensyn til *burakumin*'enes situasjon etter krigen, men Upham (1987) tar for seg lovverket i relasjon til *burakumin*. Siddle 1996 er en god bok om ainuene, og Lee & DeVos (1981) og Ryang (1997) behandler koreanernes situasjon etter krigen. Blant de underprivilegerte gruppene som diskuteres i boken redigert av E.P. Tsurumi (1988), er ofrene for atombombene og for forurensninger. Behandlingen av ofrene for bombene er mer utførlig behandlet i Lifton (1967) og Selden & Selden (1989). Huddle & Reich 1975, Upham 1987, McKean 1981 og boken redigert av Ui (1992) tar for seg miljøkampen og fremveksten av miljøbevegelsen i Japan, mens Broadbent (1997) tar for seg en lokal kampanje mot industriutbygging i Ōita. Den som behandler kvikksølvtragedien i Minamata grundigst, er George (2001), men den mest hjerteskjærende presentasjonen er fremdeles foto-essayet til W.E. Smith & A. Smith (1975). Kerr 2001 kan stå som en god representant for en kritisk litteratur om Japan.

Selv om de generelle historiske oversiktsverkene stort sett har ignorert etterkrigstidens kulturhistorie (Totman 2000 er et hederlig unntak), har mye blitt skrevet om temaet i mer spesialiserte oversikter. Keenes flerbindsverk *Dawn to the*

West (1984–) er helt sentralt og behandler litteratur- og teaterhistorien fra Meiji-perioden og fremover. Fowler (1988) tar for seg “jag-historier”, som var en viktig sjanger særlig i Taishō-perioden. Hans bok er et viktig bidrag til forståelsen av moderne japansk litteratur. En meget god bok om skjønnlitteratur og moderniteten er Suzuki (1996). En annen god bok som tar opp problemer knyttet til moderniteten, er Doak 1994. J. Ericson (1997) er opptatt av litteratur skrevet av kvinner, med særlig fokus på Hayashi Fumiko. Matthew 1989 er en introduksjon til japansk science fiction. Mye japansk litteratur blir nå oversatt til vestlige språk, og det finnes biografier for flere av forfatterne.

Munsterberg (1978) gir en generell oversikt over kunsthistorien fra 1868 til 1968, mens Conant (1995) fokuserer på den japanske stilen innen billedkunsten i samme tidsrom. Munroe 1994 begrenser seg til tiden etter 1945.

I de siste årene har det kommet en rekke redigerte artikkelsamlinger om populærkultur (Skov & Moeran 1995; Treat 1996; Martinez 1998; T. Craig 2000), og her vil en finne artikler om blant annet tegneserier, film, popmusikk, moter, media og forbruksmønstre. Buruma (1984) er en fornøylig introduksjon til sider ved japansk populærkultur, mens Bornoff (1991) fokuserer mer direkte på handelen med sex. Boken redigert av Linhart & Frühstück (1998) ser på fritidsaktiviteter generelt. En god bok om tegnefilmens historie i Japan er Napier (2001), mens Levi (1996) forklarer hvordan mange av filmene henter symboler fra historien og fra religiøse forestillinger. Den autoritative kilden med hensyn til tegneseriens historie er Schodt (1983, 1996). Anderson & Richie (1982) er noe foreldet, men er fremdeles standardverket når det gjelder japansk film. Hirano (1992) tar i en god bok opp filmindustriens kår under den amerikanske okkupasjonen, mens Shapiro (2002) analyserer hvordan atombombene er blitt behandlet i filmmediet. Dessuten finnes det egne bøker om regissører som Kurozawa, Ozu, Mizoguchi og Oshima. Eppstein (1994) diskuterer den vestlige musikkens innflytelse på japansk musikk fra Meiji-perioden, mens Tansman (1996) og Kelly (1998) tar for seg *enka*-musikken og karaoke, mens Yano (2000) tar for seg følelser i popmusikk.

Et av de feltene som har blitt viet stor interesse i etterkrigstidens Japan, er de mange nye religionene som så dagens lys på 1900-tallet. Aasulv Lande (1990) gir en god introduksjon til de nye religionene på norsk. Blant leseverdige beskrivelser av nye religioner er Hardacre 1984 (Reiyūkai Kyōdan), Hardacre 1986 (Kurozimukyō), Davis 1980 (Mahikari), Guthrie 1988 (Risshō-kōsei-kai), E. Ooms 1993 (Ōmotokyō) og Reader 2000 (Aum Shinrikyō, sekten bak gassangrepet på T-banen i Tokyo i 1995). To gode bøker om religiøsitet i dagens Japan er Reader 1991 og

Davis 1992. Morioka 1975 er en noe gammelmodig religionssosiologisk analyse av religionens endrede stilling i samfunnet.

Et annet tema som har fått stor oppmerksomhet, er hvordan japanere ser på seg selv. Morris-Suzuki 1998 er et godt sted å begynne. Hun tar for seg hvordan japansk identitet og etnisitet har endret seg i de siste hundre år, og ser prosessen blant annet i relasjon til ainuene og befolkningen på Ryūkyū-øyene, imperialisme, natur og kjønn. Blant dem som har analysert myten om den japanske unikhhet, er Dale (1986), Yoshino (1992) og Befu (2001). Ivy (1995) foretar en noe utfordrende analyse av japanernes lengsel etter det forgagne, mens hun i Ivy 1993 tar for seg hvordan subkulturer dannes på nye måter.